

Horace Engdahl: Sen jälkeen savuke

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI 7.12.2014

“Todellinen herrasmies: Atlas on olevinaan ohikulkija joka vain sattumalta nojautuu taivaankantta vasten, jotta ei levittäisi apeaa tunnelmaa.”

Horace Engdahl vaikuttaa tällaiselta, kirjoittaen rentoja mutta ajatukseltaan osuvia mini-esseitä, pudotellen väliin kärkeviä mutta tarkennusta kaipaavia aforismeja.

Engdahl ei tosiaan ole mikä tahansa kirjallisen avaruuden ohikulkija, hän istuu pysyvästi Ruotsin Akatemian tuolilla numero 17. Hänen korkein tehtävänsä liittyi kirjallisuuden Nobel-palkintoihin vuosina 1999 – 2009, kun hän toimi Akatemian sihteerinä.

Kun Engdahl oli toiminut kymmenen vuotta kirjallisuuden Nobel-palkinnon kannalta keskeisellä paikalla, hän epäilemättä tarvitsi sen jälkeen savukkeen – ja enemmänkin. Engdahl aloitti mietteiden, mini-esseiden ja aforismien kokoelman laatimisen.

Ison Nobel -ponnistuksen jälkeinen savuke on poltettu Berliinissä. Siellä hän vietti vapaan vuoden – kirjoittaen kahviloissa, seuraten arvostamaansa saksalaista filosofiaa ja kirjallisuutta. Lapsellisiin tai puberteettisiin kiistoihin jumittava kirjallisuuskeskustelu korvautui valikoidulla, vain häntä itseään kiinnostavilla kysymyksillä Saksassa. Tai kuten Engdahl esittää, hänelle: “Saksa on Ruotsi täysikasvuksille.”

Engdahl kirjoittaa paljon lukemisesta, mutta maailmankirjallisuuden viimeaikaiset Nobel-huiput eivät innosta entistä sihteerinä niin paljon kuin esimerkiksi Maurice Blanchot tai Friedrich Schlegel. Ruotsin Akatemian tuoli ei siis ole ollut niin innostavaa hänelle, kuin filosofinen kirjallisuus ja *Krisis*-lehden intellektuellien seura 80-luvun Tukholmassa.

Engdahl osallistui legendaarisen *Krisiksen* työhön filosofian ja kirjallisuuden yhdistämiseksi. Se oli 80-luvun hetki, mahdollisuus, jolloin filosofian ja kirjallisuuden konjunktiot sautuivat yhteen – ennen kuin jatkoivat taas eri suuntiin.

Krisis oli aikanaan parasta Skandinaviassa. Seurasin lehteä sen loppuvaiheissa, sitä ranskalaisen filosofian ja jälki-heideggerilaisen ajattelun syvyyttä. Levinas, Blanchot ja Derrida kolmio oli jo tuolloin katalysoinut valtavan akateemisten tutkimusten määrän – mutta *Krisis* oli niitä harvoja, joka vastasi haasteeseen tasokkaasti.

Horace Engdahl oli *Krisiksen* toimituksessa ilmeisesti se, joka kairautui saksalaisen varhaisromantiikkaan ja Schlegeliin. Sitten hänestä tuli tutkija, joka paneutui ruotsalaiseen romantiikkaan.

“Wir sind Gespräch”, Höldernin lause ihmisen olemuksesta: me olemme keskustelu, sopii johtolauseeksi eräälle Engdahlin ajattelun juonteelle. Hän pohtii, mitä ovat ne aiheet, joihin “pääsemme käsiksi vain keskustelemalla”, aiheet joita ei voi ajatella yksin. On aiheita, jotka edellyttävät yksinäistä paneutumista, mutta on myös pinnalliselta vaikuttavia aiheita, joiden lähestyminen tapahtuu kahvipöydässä.

“Yksinäinen susi on tyhmä, me kaikki olemme nähneet sen, eikä auta vaikka hänellä olisi briljantit aivot”.

Aivot tarvitsevat toiset aivot voidakseen ajatella. Onko montaakaan ajattelijaa, joka ei samalla olisi keskustelija, kysyy Endahl ja käy pikaisesti läpi filosofian historiaa. Hän ihmettelee, miksi monet näistä “keskustelevisista neroista” julkaisevat ajatuksiaan eräänlaisina yksinäisen ajattelijan mietteinä. Tällainen asenne on haitaksi itse ajattelulle ja sen tunnistamiselle, Schlegel tiesi tämän hyvin ja laittoi aina juhlimisen etusijalle.

“Mitä väliä on kuoleman ajatuksella, jos vain voisi keskustella huolettomasti”

Engdahl tekee yllä olevan kaltaisia hienostuneita paradokseja. Ne ovat aina yleistä mielipidettä vastaan mutta eivät tunnu siltä. Hän siis pyrkii huomaamattomaan, mutta voimakkaasti vaikuttavaan lauseeseen.

Parhaimmillaan lause on kuin “täydellinen kantaja, joka on tuonut laukut sisään ilman että kukaan huomaisi hänen käyneen huoneessa. Kun niin sanottu muotoilemisen taide tunkeutuu tekstiin, syntyy vaikutelma että lause olisi jäänyt odottamaan juomarahaa.”

Yleensäkin aforismeista jää helpolla tällainen ylimääräistä kiitosta odottava vaikutelma. Aforistinen lausekuvio esiintyy usein niin briljanttina, että hiljaisuus hyvän suorituksen jälkeen vaivaannuttaa. Tämä vaara on kaikissa iskevissä lauseissa. Kun Engdahlin lause unohtuu briljeeraamaan, se vaikuttaa aatelliselta, joka on unohtanut riisua lauseestaan isiltä perityn kuosin – ja asenteet.

“Taantumuksellisia pohdintoja” osa alkaa onnettoman setämäisesti: “Eikö bloggaaminen muistutakin mitä suurimmassa määrin keskustelua, jota teinitytöt käyvät puhelimesta”. Engdahl näkee bloggaajat alaluokkaisena laumana, joka vaihtaa yhden tekeviä kuulumisia ilman, että tapahtuu Minän ja Sinän isoa kohtaamista – taito joka ilmeisesti kuuluu vain muutamille kirjailijoille. Endahl pitää siis bloggaamista massojen lörpöttelynä, eikä tunnu muistavan sitä kuinka hän arvostaa kirjoittamalla tapahtuvaa keskustelua, jossa on paljon samoja elementtejä kuin bloggaamisessa.

Engdahlin taantumuksellinen aatellisuus on tietysti itseironista. Hän huomaa, että Montaigne pyrki esseissään samalla tavalla välittömään lukijasuhteeseen, kuin mikä on mahdollista blogeissa. Mutta koska hän ei osaa sanoa siitä enempää, hän kieltää sen. Hän ilmeisesti luulee, että vain teinit bloggaavat, eikä huomaa, että ihmiset kehittyvät kirjoittaessaan. Siksi hänen aforistinen laukaisunsa kajahtaa metsään:

“Esseisti haluaa nähdä itsensä. Bloggari haluaa olla näkemättä itseään.”

Engdahl liikkuu siis luotettavasti vain perinteisillä kirjoittamisen alueilla. Hän osaa sanoa, sen kuinka syntyy hyvää tekstiä, ja näin esittämänsä periaate sopii hyvin hänen omiin teksteihinsä.

Lukijan kannalta hyvää tekstiä syntyy yksinkertaisesti siten, että sanotaan sama asia kahdesti. Ensiksi sanotaan täydellä voimalla ja sinne päin. Sitten sanotaan tarkemmin mutta valjemmin. Tämä sopii myös Engdahlin kirjoituksiin, joissa iskevät aforismit vuorottelevat vivahteikkaiden mini-esseiden kanssa. Aforismit ovat iskulauseita, mutta eivät ollenkaan

niin tarkkoja kuin esittävät olevansa. Siksi Engdahl kehittää iskulauseitten rinnalla myös vivahteikasta tarkkuutta. Hän antaa ymmärtää, että lukijan on hyvä edetä kohti tarkempia, mutta vähemmän huomiota herättäviä pohdintoja.

Engdahl kirjoittaa siis tekstiä, jossa voima ja täsmällisyys vaihtelevat, tekstiä jossa aforismin voima muuttuu mini-esseiden monisanaiseksi täsmällisyydeksi. Tämä rytmi tuntuu kuitenkin vaativan myös sen, että pohtivat vaiheet päättyvät yleensä aina johonkin terävään, lyhyeen, lausahdukseen. Se ikään kuin vapauttaa lukijan ponnistuksesta, laukaisten hänet taivaalle.

Kirjoittajille Engdahl tarjoaa osuvan mini-esseen siitä yleisestä kokemuksesta, jolloin tekijä lumoutuu omista lauseistaan. Hän nimeää tällaisen tyytyväisyyden tapahtumaksi, jossa:

“sisäinen ääni viettelee kirjailijan transsiin ja saa hänet tuntemaan itsensä haavoittumattomaksi ja kaikkivoivaksi”

Kirjoittajalle tällainen lumo voi olla hetken aikaa tarpeellinen nautinto, muuten se hymyilyttää. Se tuo mieleen *flown*, jota Csikszentmihalyi on huolettomasti markkinoinut. Engdahl puolestaan arvostaa niitä, jotka sallivat itselleen *flown*, mutta pysyvät samalla skeptisinä sille. He tietävät sen olevan hallusinaation kaltainen tila, ja lumo pysyy yllä niin kauan kuin kuulemme äänen – mutta tuolssa on se hetki, kun jäljellä on surkea teksti vailla ääntä:

“Lauseet kuulostavat oikeilta ja tosilta vain niin kauan, kun ne lausutaan tällä äänellä, jonka kuulet sisälläsi.”

Jos menetät tämän lumon, kirjoitushalut sammuvat kuin entisellä rakastajalla, joka huomaa olevansa hieman naurettava alastomana.

“Ääni viettelee kirjailijan. Jos *lurous* särkyy, sanat paperilla näyttävät vierailta ja vähän vastenmielisiltä.”

Horace Engdahlin teos tulee vähitellen, kuten hyvät teokset tulevat, ja varsinkin monet lukijat ovat löytäneet sen ja lumoutuneet siitä. Ne eivät ole pelkkiä aforismeja, vaan myös vivahteikasta ja tunnustelevaa liikkumista kirjallisissa syvyyksissä.

Horace Engdahl: *Sen jälkeen savuke* suom. Jyrki Kiiskinen, Siltala 2014

[Miikka Laihisen arvio](#)

[Tommi Melenderin arvio](#)

[Lennart Svensson om *Cigaretten efteråt*](#)